

KÉSZ ORSOLYA

KÖZÖS ÉLETÜNK

Lucia Berlin: *Bejárónők* kézikönyve. Válogatott történetek

■ A kortárs amerikai kispróza egyik legizgalmasabb szerzőjét halála után tizenegy évvel fedezte fel magának a kontinens és a világirodalom. 2015-ben jelent meg posztumusz kötete, a *Bejárónők kézikönyve*, amely sok millió olvasót és elképesztő népszerűséget hozott Lucia Berlinnek, akit rövid időn belül több mint húsz nyelvre fordítottak le (magyarra 2017-ben Bíró Júlia), a válogatást pedig az évtized tíz legjobb novelláskötete közé sorolta a Literary Hub.

Az amerikai novellista életében összesen hetvenhat elbeszélést közölt, ezekből olvashatunk negyvenhármát a *Bejárónők*ben. További huszonkét történetet tartalmaz az *Este a paradicsomban*, Berlin második posztumusz kötete; a 2020-as magyar kiadás novelláit az *Isten hozott idehaza* című memoár kíséri, melyben azokról a helyekről ír Alaszkától Argentínáig, Kentuckytól Mexikóig, New Yorktól Chiléig, ahol hihetetlenül mozgalmas élete első huszonkilenc évét töltötte. A rendhagyó és töredékes emlékiratot fia, Jeff Berlin által válogatott fényképek és levelek kísérik.

Fergeteges novella a címadó, amelyet egy luxusvillákban dolgozó bejárónő nézőpontjából olvasunk, egyszerre nyomorúságos és felszabadítóan humoros, de látunk kiszolgáltatott és rémült nőket illegális abortuszklínikán, ahol ki-ki a saját szegyenébe és magányába zárva létezik, látunk kórházi betegirányítót és asszisztentst haldokló páciensek között, és nemcsak olvassuk, de bele is érezzük magunkat abba,

hogyan a karácsonyi buszozás igen keserves dolog tud lenni.

„Lucha, Maria, Laura, Maya, Jane, Cassandra (!), Clare vagy Maggie? Vagy egyszerűen csak »én« vagy egy nőnemű »ő«? Igen, a felsorolt nevek és névmások mögött mind Lucia Berlin lakik” – írja Lukács Laura, az *Este a paradicsomban* fordítója a történetek önéletrajzi karakterére utalva. Minthogy Lucia Berlin maga is volt takarítónő, telefonközpontos, kórházi recepció, egyetemi tanár, és megjárta az elvonók poklát. És valóban lenyűgöző Berlinnel tartani sürgősségi osztályon, börtönön, rehabilitációs központon, mosodán át, egyetemi kollégium háztetőjén, egyházi iskolában, tárgyalóteremben, fogdában, vitorlásban, fogorvosi rendelőben, hétköznapin drámai helyzetekben.

Berlin mindig először a végtelenségig kidolgozott környezetet mutatja meg, aztán egyre mélyebbre, óvatosan, kíméletesen hatol a főszereplők tudatáig. Történetei a „hétköznapi embereknek” az összes idegesítő, gyötrelmesen unalmas, apró kis hülyeségeiről mesélnek – vagyis a *mi* hülyeségeinkről. Komolyan veszi a szereplői olykor akár első blikkre semmiségnek tűnő drámáit is, számára „minden fájdalom igazi”. És a legelhagyatottabb figurákat is méltósággal ruházza fel.

Elbeszéléskötete hirtelen még aktuálisabbnak tűnik, mint valaha. Amikor a strukturális visszaélések, az erőforrások egyenlőtlen elosztása, a szegregációt felerősítő politikai szövegek és ezekben rejlő erőszak, amelyet milliók

tapasztalnak meg nap mint nap, az elviselhetetlenségig feszítette az USA társadalmát, a lázadás legszimbolikusabb, legmediatizáltabb gesztusai a szobordöntés és a hatalmat reprezentáló intézmények megrogálása voltak. A köztéri szobrok azonban a láthatóságról és a társadalmi kánon(ok)ról is szólnak, ledöntésük kánonrevízióra vonatkozó gesztus. Berlin indiánjainak, jazzzenészeinek, takarítónőinek, hajléktalanjainak, egyetemi tanárainak, bányász mérnökeinek Amerikája, ha valamire, hát éppenséggel az izolált társadalmi csoportokból való kilépésre, az osztályokon átívelő találkozások megjelenítésére alkalmas.

„Rendeteg megalapozatlan sztereotípiám van az emberekről, például, hogy a feketék mind kedvelik Charlie Parkert. A németek borzalmasak; minden indiánnak olyan fanyar humora van, mint anyámnak” – mondja a nyitó novella elbeszélője, majd akkurátusan bontja le sorra mindegyiket.

Az elbeszélések legjobb részei egyébként azok, amikor a változatos élethelyzetből érkező szereplők életében a megszokottról, az ugyanolyanról olvasunk: amikor épp nem történik semmi, csak ami mindig van, a napi rutin. Például a mosás, vagy hogy egy Henriette nevű szereplő minden vasárnap elolvassa egy magazin női rovatát, először a horoszkópot, ami persze min-

dig a 16. oldalon van – kétértelmű és pikáns üzeneteket. Nehéz a vasárnapról írni, de Lucia Berlin ezt is tudja.

De aztán arra is rájövünk, hogy a *Bejárónők kézikönyve* milyen pattogó párbeszédeket, éles váltásokat képes elrejteni a látszólagos mozdulatlanság, állandóság és tobzódó, hosszú leírások mögé. Mindig a mögöttesig hatol: egyszerre képes megírni valakinek a mély, zuhatagszerűen áradó kacagását, de a legharsányabb örömmön is átütő, mélyen e mögött szunnyadó szomorúságot.

„A takarítónők mindent tudnak” – olvassuk a *Bejárónők kézikönyvében*. A „bejárónőség” lehet az írás allegóriája: tapintat és figyelem. Egy fojtottan vitatkozó házaspár kapcsán például ezt olvassuk: „Az énem másik része bekapcsolta a porszívót, hogy ne hallja, mit felel a felesége. Odakint ömlött az eső.” Berlin bejárónője finoman jelzi ugyan a két ember között lezajló drámát, de nem szolgáltatja ki a szereplőit, a csúcsponton kivezeti a tekintetünket az ablakon.

„Ami hőn remélek, az az, hogy a körülményes részletekkel annyira hihetővé tehetem ezt a nőt, hogy az olvasó önkéntelenül is együtt érezzen vele” – mondja a *Nézőpont* című novella elbeszélője. Ezek a figyelemgyakorlatok és Berlin írástechnikája az olvasót is empátiára „trenírozzák”, nemcsak a kötet, de közös életünk (együttérzőbb) olvasására is.